



Datum van  
inontvangstneming

:

29/06/2021

**Zaak C-283/21**

**Samenvatting van het verzoek om een prejudiciële beslissing overeenkomstig artikel 98, lid 1, van het Reglement voor de procesvoering van het Hof van Justitie**

**Datum van indiening:**

4 mei 2021

**Verwijzende rechter:**

Landessozialgericht Nordrhein-Westfalen (rechter van de deelstaat Noordrijn-Westfalen, bevoegd in socialezekerheidszaken, Duitsland)

**Datum van de verwijzingsbeslissing:**

23 april 2021

**Verzoekster en verzoekster in hoger beroep:**

VA

**Verweerster:**

Deutsche Rentenversicherung Bund

---

**Voorwerp van het hoofdgeding**

Coördinatie van de socialezekerheidsstelsels – Pensioenrecht – Verordening (EG) nr. 987/2009 – Artikel 44, lid 2 – Inaanmerkingneming van tijdvakken van kinderopvoeding – Voorwaarde – Al dan niet in loondienst uitgeoefende werkzaamheid

**Voorwerp en rechtsgrondslag van de prejudiciële verwijzing**

Uitlegging van het Unierecht, artikel 267 VWEU

**Prejudiciële vragen**

- 1) Is er krachtens de wetgeving van Nederland – als bevoegde lidstaat volgens de bepalingen van titel II van de basisverordening [verordening (EG)

nr. 883/2004] – sprake van inaanmerkingneming van een tijdvak van kinderopvoeding in de zin van artikel 44, lid 2, verordening (EG) nr. 987/2009, wanneer het tijdvak van kinderopvoeding in Nederland louter als tijdvak van wonen recht geeft op een pensioen?

Indien de eerste vraag ontkennend wordt beantwoord:

- 2) Moet dan [artikel] 44, lid 2, van verordening (EG) nr. 987/2009 in de lijn van de arresten van het Hof van 23 november 2000, ██████ (C-135/99 [EU:C:2000:647]) en 19 juli 2012, ██████ (C-522/10, EU:C:2012:475) extensief worden uitgelegd, in die zin dat de bevoegde lidstaat het tijdvak van kinderopvoeding ook in aanmerking moet nemen wanneer de persoon die het kind opvoedt vóór en na de kinderopvoeding weliswaar alleen pensioentijdvakken wegens opleiding of arbeid in het stelsel van deze staat heeft voltooid, maar direct voor of na de kinderopvoeding geen premies heeft betaald aan dat stelsel?

### **Aangevoerde bepalingen van Unierecht**

Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (hierna: „VWEU”), artikel 21, lid 1

Verordening (EG) nr. 883/2004 van het Europees Parlement en de Raad van 29 april 2004 betreffende de coördinatie van de socialezekerheidsstelsels, artikel 5 en artikel 11

Verordening (EG) nr. 987/2009 van het Europees Parlement en de Raad van 16 september 2009 tot vaststelling van de wijze van toepassing van verordening (EG) nr. 883/2004 betreffende de coördinatie van de socialezekerheidsstelsels, artikel 44

### **Aangevoerde bepalingen van nationaal recht**

Sozialgesetzbuch, Sechstes Buch (boek VI van het Duitse wetboek inzake sociale zekerheid; hierna: „SGB VI”), § 56, leden 1, 3 en 5, § 57 en § 249

### **Korte uiteenzetting van de feiten en de procedure**

- 1 Verzoekster, een in 1958 te Aken (Duitsland) geboren Duits staatsburger, woonde van 1975 tot 2010 te Vaals, een op Nederlands grondgebied gelegen voorstad van Aken. Zij ging in Aken op school, doorliep in die plaats een voorbereidende stage – als toelatingsvoorwaarde voor de beroepsopleiding sociale pedagogiek in die plaats – en werd aldaar opgeleid tot een door de staat erkend pedagoog. Op 1 augustus 1978 begon zij aan een eenjarige stage op een kleuterschool (praktijkjaar). Normaliter vindt dat praktijkjaar plaats in het kader van verzekeringsplichtige werkzaamheden in loondienst. Omdat er niet voldoende

opleidingsplaatsen beschikbaar waren, verrichtte verzoekster de stage echter onbetaald en derhalve zonder pensioenverzekering. Na de succesvolle afronding van haar opleiding tot door de staat erkend pedagoog, verkreeg zij in 1979/80 het diploma van de hbo-opleiding (beroepsexamen). Verzoekster heeft daarna geen verzekeringsplichtige werkzaamheid op haar vakgebied uitgeoefend, daar het arbeidsbureau in Duitsland haar geen werk kon verschaffen wegens haar woonplaats in Nederland en zij in Nederland wegens haar Duitse opleiding niet als pedagoog werkzaam kon zijn.

- 2 Verzoekster en haar echtgenoot, die eveneens in het geding is opgeroepen, hebben twee kinderen, die zij in Vaals samen hebben opgevoed. Wegens de beroepswerkzaamheden van de echtgenoot, heeft verzoekster veruit het grootste deel van de opvoeding voor haar rekening genomen. Beide kinderen zijn altijd, met name ook van 1986 tot 1999, in Aken naar school gegaan. Van september 1993 tot augustus 1995 dreef verzoekster zelfstandig in Aken een kinderboetiek. Zij heeft voor deze activiteit geen premies betaald aan de Duitse pensioenverzekering. Van april 1999 tot oktober 2012 oefende verzoekster in Duitsland een niet-verzekeringsplichtige werkzaamheid van geringe omvang uit. Op 1 februari 2010 verhuisde zij van Vaals naar Aken. Vanaf oktober 2012 oefende zij in Duitsland een verzekeringsplichtige werkzaamheid uit. In Nederland heeft zij nooit een werkzaamheid uitgeoefend. Haar echtgenoot was voor en na de geboorte van de kinderen ononderbroken in Duitsland verzekeringsplichtig werkzaam in loondienst.
- 3 Verzoekster heeft naar Nederlands recht alleen op basis van het tijdvak waarin zij in Nederland heeft gewoond, dat wil zeggen het tijdvak van 13 februari 1975 (voltooiing van het zeventiende levensjaar) tot 1 februari 2010, recht opgebouwd op een Nederlands ouderdomspensioen (AOW), dat een staatspensioen is.
- 4 Op verzoek van verzoekster heeft verweerster, als bevoegd Duits pensioenverzekeringsorgaan, de in verzoeksters pensioenverzekeringsoverzicht opgenomen gegevens tot en met 31 december 2007 bindend vastgesteld (de zogenoemde voorlopige berekening). Het tijdvak van 15 november 1986 tot en met 31 maart 1999 heeft verweerster niet in aanmerking genomen als tijdvak van kinderopvoeding, noch als wegens kinderopvoeding in aanmerking te nemen tijdvak, omdat verzoekster haar kinderen in dat tijdvak in een andere EU-lidstaat, namelijk in Nederland, heeft opgevoed en in Duitsland tot de aanvang van de opvoeding geen werkzaamheid, al dan niet in loondienst, heeft uitgeoefend. Het tijdvak van 1 april 1999 tot 1 juni 1999 heeft verweerster met betrekking tot de dochter erkend als wegens kinderopvoeding in aanmerking te nemen tijdvak, omdat verzoekster gedurende dat tijdvak in Duitsland een werkzaamheid van geringe omvang heeft uitgeoefend (besluit van 1 september 2014; besluit op bezwaar van 12 augustus 2015).
- 5 Het Sozialgericht Aachen (rechter in eerste aanleg, bevoegd in socialezekerheidszaken, Aken, Duitsland) heeft het beroep tegen het besluit om in de voorlopige berekening het tijdvak van 15 november 1986 tot en met 31 maart

1999 niet in aanmerking te nemen als tijdvak van kinderopvoeding of wegens kinderopvoeding in aanmerking te nemen tijdvak, afgewezen. Volgens die rechter kon het tijdvak van kinderopvoeding in Nederland naar Duits recht niet in aanmerking worden genomen. Gelijkstelling van de tijdvakken van kinderopvoeding op grond van artikel 44, lid 2, van verordening nr. 987/2009 is niet mogelijk, omdat verzoekster ten tijde van de geboorte van haar kinderen, of onmiddellijk daarvoor, in Duitsland of naar Duits recht geen werkzaamheid, al dan niet in loondienst, heeft uitgeoefend en om die reden geen premies heeft betaald aan de Duitse wettelijke pensioenverzekering. De vervulling van tijdvakken (van wonen) in de Nederlandse pensioenverzekering wijst veeleer op een nauwe band van verzoekster met het Nederlandse socialezekerheidsstelsel. Er is evenmin sprake van een verzekeringsgat. Dubbeltelling van pensioenrechtelijke tijdvakken past niet bij het doel van het op coördinatie gerichte Europese sociaal recht (vonnis van 27 oktober 2016).

- 6 In hoger beroep heeft verzoekster aangevoerd dat zij weliswaar in Nederland heeft gewoond, maar dat het zwaartepunt van haar leven – met inbegrip van de opvoeding en verzorging van haar kinderen – in Duitsland lag. Zij wordt derhalve willekeurig benadeeld ten opzichte van een moeder die haar kinderen eveneens heeft opgevoed in het bij de grens gelegen buitenland, maar tenminste een maand voor of tijdens de opvoeding een verzekeringsplichtige werkzaamheid heeft uitgeoefend in de Bondsrepubliek Duitsland of met een man is getrouwd die gedurende de tijdvakken van opvoeding, in het buitenland waar hij woonachtig was, in Duitsland een verzekeringplichtige werkzaamheid in loondienst heeft uitgeoefend. Het is niet juist om bij de vraag of de opvoedende ouder een voldoende band heeft met het stelsel van sociale voorzieningen van de Bondsrepubliek Duitsland onderscheid te maken tussen de situatie waarin deze band berust op eigen werkzaamheden en de situatie waarin deze band berust op de verzekeringsplichtige werkzaamheden van de echtgenoot in Duitsland. Er is geen sprake van dubbeltelling, aangezien de tijdvakken waarover in Duitsland gelijksoortige pensioenrechten bestaan, volgens verzoekster op een door Nederland uitbetaald pensioen in mindering wordt gebracht.
- 7 Verweerster heeft verzoekster tijdens de beroepsprocedure met ingang van 1 maart 2018 een pensioen wegens volledige arbeidsongeschiktheid toegekend van EUR 109,14 per maand (besluit van 18 februari 2019). Indien de in casu aan de orde zijnde tijdvakken van kinderopvoeding en wegens kinderopvoeding in aanmerking te nemen tijdvakken wel in aanmerking zouden zijn genomen, zou dat pensioen EUR 349,02 per maand bedragen.
- 8 De Nederlandse Sociale Verzekeringsbank (SVB) heeft in een pensioenoverzicht van 20 augustus 2019 meegedeeld dat verzoekster op grond van haar tijdvakken van wonen een AOW-uitkering ter hoogte van 70 % heeft opgebouwd. Wanneer de tijdvakken van kinderopvoeding uit de Duitse wettelijke pensioenverzekering in aanmerking worden genomen, wordt de Nederlandse pensioenuitkering met 10 % verminderd.

**Korte uiteenzetting van de motivering van de verwijzing**

- 9 Naar Duits recht heeft verzoekster met ingang van 1 maart 2018 geen recht op een hoger arbeidsongeschiktheidspensioen op grond van de inaanmerkingneming van tijdvakken van kinderopvoeding en wegens kinderopvoeding in aanmerking te nemen tijdvakken als bedoeld in de §§ 56, 57 SGB VI. Tegen verweersters besluit van 18 februari 2019 om bij de vaststelling van de hoogte van het pensioen de in casu litigieuze tijdvakken van kinderopvoeding niet in aanmerking te nemen, kan enkel op grond van het nationale recht niet worden opgekomen. Verzoekster voldoet weliswaar aan de voorwaarden voor inaanmerkingneming krachtens § 56, lid 1, tweede zin, punten 1 en 3, SGB VI – omdat het tijdvak van opvoeding aan haar moet worden toegerekend en zij niet van inaanmerkingneming is uitgesloten –, doch het (enkele) feit dat de opvoeding niet op het grondgebied van de Bondsrepubliek Duitsland heeft plaatsgevonden en evenmin met een opvoeding in Duitsland kan worden gelijkgesteld, betekent dat deze inaanmerkingneming uitgesloten is (§ 56, lid 1, tweede zin, punt 2, juncto lid 3, SGB VI).
- 10 Inaanmerkingneming krachtens § 56, lid 3, eerste zin, SGB VI is niet mogelijk omdat verzoekster haar beide kinderen niet in Duitsland heeft opgevoed. Inaanmerkingneming krachtens § 56, lid 3, tweede zin, SGB VI is evenmin mogelijk, omdat daarvoor de opvoedende ouder met het kind zijn gewone verblijfplaats in het buitenland moet hebben gehad en tijdens de opvoeding of onmiddellijk vóór de geboorte van het kind in Duitsland tijdvakken van verplichte bijdragebetaling moet hebben vervuld ter zake van een aldaar – dus in het buitenland – al dan niet in loondienst uitgeoefende werkzaamheid. Dat is in casu niet het geval. Ook is inaanmerkingneming krachtens § 56, lid 3, derde zin, SGB VI niet mogelijk. Deze bepaling vereist dat verzoeksters echtgenoot bij een gemeenschappelijk verblijf in het buitenland tijdvakken van verplichte bijdragebetaling aan de Duitse pensioenverzekering heeft vervuld op grond van werkzaamheden in het buitenland. Dat is niet het geval.
- 11 Aangezien er geen tijdvak van kinderopvoeding in aanmerking kan worden genomen op grond van § 56 SGB VI, kan er ook geen tijdvak wegens kinderopvoeding in de zin van § 57 SGB VI in aanmerking worden genomen. Voor zover verzoekster in het tijdvak van september 1993 tot augustus 1995 een zelfstandige beroepswerkzaamheid van meer dan geringe omvang heeft uitgeoefend in Duitsland, heeft zij geen recht op inaanmerkingneming van tijdvakken wegens kinderopvoeding krachtens § 57, tweede zin, SGB VI, omdat ter zake geen verplichte bijdragen zijn betaald.
- 12 De beslechting van het geschil hangt af van de vraag of een extensieve uitlegging van artikel 44, lid 2, van verordening nr. 987/2009 in het licht van de tot nu toe geldende rechtspraak van het Hof inzake (Duitse) tijdvakken van kinderopvoeding, leidt tot erkenning van verzoeksters tijdvakken van kinderopvoeding en wegens kinderopvoeding in aanmerking te nemen tijdvakken.

- 13 De onderhavige zaak valt binnen de materiële werkingssfeer van artikel 44 van verordening nr. 987/2009, aangezien deze bepaling een bijzondere regeling bevat over de gelijkstelling van feiten in het geval van kinderopvoeding in het buitenland. Omdat verzoekster, die in het litigieuze tijdvak met haar kinderen in Nederland heeft gewoond, niet onder artikel 11, lid 3, onder a) tot en met d), van verordening nr. 883/2004 valt, is krachtens artikel 11, lid 3, onder e), van deze verordening Nederland de „bevoegde lidstaat”. Wanneer Nederland tijdvakken van kinderopvoeding niet in aanmerking neemt, is de Bondsrepubliek Duitsland bevoegd. Voor de beslechting van het geschil is derhalve (om te beginnen) relevant of de Nederlandse wetgeving tijdvakken van kinderopvoeding in de zin van deze regeling „niet in aanmerking neemt”.
- 14 Volgens artikel 44, lid 1, van verordening nr. 987/2009 omvat het begrip „tijdvak van kinderopvoeding” een tijdvak dat op grond van de pensioenwetgeving van een lidstaat wordt meegeteld of dat recht geeft op een aanvulling op het pensioen met kinderopvoeding als expliciete reden, ongeacht volgens welke methode dit tijdvak wordt berekend en ongeacht of het tijdvak tijdens de kinderopvoeding wordt verdiend dan wel met terugwerkende kracht wordt erkend. Volgens deze bepaling moet er sprake zijn van hetzij een uitdrukkelijke meetelling, hetzij een aanvulling op het pensioen, juist vanwege het feit dat kinderopvoeding een voor het pensioenrecht relevante situatie is, en dus van een koppeling aan bepaalde tijdvakken van kinderopvoeding. Het is een vereiste dat tijdvakken van kinderopvoeding als zodanig worden meegeteld en/of dat voorzien is in (hogere) uitkeringen louter op grond van de kinderopvoeding. Het is niet van belang of deze tijdvakken van kinderopvoeding ook daadwerkelijk in aanmerking worden genomen, maar alleen of de wetgeving van de lidstaat überhaupt voorziet in de inaanmerkingneming van tijdvakken van kinderopvoeding bij de beoordeling van de situatie van de belanghebbende, wat de pensioenrechten betreft (zie in die zin ook de conclusie van advocaat-generaal Jääskinen van 1 maart 2012 in de zaak                      C-522/10, EU:C:2012:114, punt 67).
- 15 In het Nederlandse pensioenstelsel worden tijdvakken van kinderopvoeding niet uitdrukkelijk als zodanig meegeteld. Zij geven geen recht op een aanvulling en hebben geen enkele invloed op het recht op uitkeringen in de zin van artikel 44, lid 2, van verordening nr. 987/2009. Het Nederlandse staatspensioen dat krachtens de AOW (Algemene Ouderdomswet) wordt uitgekeerd, is daarbij alleen afhankelijk van tijdvakken van wonen of werken in Nederland. Elke inwoner bouwt elk jaar dat hij in Nederland woont of werkt, 2 % van een volledig AOW-pensioen op. Na 50 jaar krachtens de AOW verzekerd te zijn geweest, heeft de betrokkene recht op een volledig AOW-pensioen. Aangezien verzoekster bijna 35 jaar in Nederland heeft gewoond, heeft zij dienovereenkomstig recht op een AOW-pensioen van ongeveer 70 %. Eenieder die de vereiste tijdvakken van wonen respectievelijk arbeid in Nederland heeft vervuld en de wettelijke pensioenleeftijd heeft bereikt, heeft recht op een AOW-pensioen. Aangezien het staatspensioen enkel afhankelijk is van de voorwaarde dat in Nederland tijdvakken van wonen of werken zijn vervuld, waarbij tijdvakken van kinderopvoeding niet relevant zijn, is de verwijzende rechter van mening dat het Nederlandse

pensioenstelsel tijdvakken van kinderopvoeding in de zin van artikel 44, leden 1 en 2, van verordening nr. 987/2009 „niet in aanmerking neemt”.

- 16 Indien het Hof de eerste prejudiciële vraag ontkennend beantwoordt, is de Bondsrepubliek Duitsland, als lidstaat waarvan de wetgeving overeenkomstig titel II van verordening nr. 883/2004 op de betrokkene van toepassing was, overeenkomstig artikel 44, lid 2, van verordening nr. 987/2009 verantwoordelijk. Toepassing van artikel 44, lid 2, is in verzoeksters geval niet op grond van artikel 44, lid 3, uitgesloten, omdat verzoekster in Nederland geen werkzaamheid, al dan niet in loondienst, heeft uitgeoefend.
- 17 Aan de voorwaarden voor toepassing van artikel 44, lid 2, van verordening nr. 987/2009 is, gelet op de bewoordingen ervan, niet voldaan. Deze bepaling vereist immers dat verzoekster op het tijdstip waarop op grond van de Duitse wetgeving de inaanmerkingneming van het tijdvak van kinderopvoeding voor het kind in kwestie aanving (dus op het tijdstip van de geboorte van haar beide kinderen) een werkzaamheid, al dan niet in loondienst, uitoefende. Dat is in casu niet het geval. Op grond van de tot nu toe geldende rechtspraak van het Hof is de verwijzende rechter echter van mening dat ernstig moet worden overwogen om artikel 44, lid 2, van verordening nr. 987/2009 ruimer toe te passen dan de bewoordingen ervan toelaten, dat wil zeggen ook op situaties waarin verzekerden vóór de geboorte van de kinderen weliswaar geen betaalde werkzaamheid, al dan niet in loondienst, hebben uitgeoefend, maar een niet-verzekeringsplichtige, onbetaalde werkzaamheid, terwijl zij na de geboorte een niet-verzekeringsplichtige werkzaamheid anders dan in loondienst hebben uitgeoefend. Er moet worden beslist of ook deze feiten volstaan om – in de zin van de tot nu toe geldende rechtspraak van het Hof – uit te gaan van een voldoende band tussen de tijdvakken van opvoeding en de tijdvakken van verzekering in het Duitse pensioenstelsel.
- 18 Volgens de verwijzende rechter ligt een dergelijke extensieve uitlegging in het licht van artikel 21 VWEU en gelet op de tot nu toe geldende rechtspraak van het Hof, voor de hand (arrest Hof van 19 juli 2012, C-522/10, XXXXXXXXXX punt 35 en punt 45, EU:C:2012:475).
- 19 Wanneer de tot nu toe door het Hof beoordeelde gevallen worden vergeleken met het onderhavige, moet als relevant verschil worden vastgesteld dat verzoekster vóór haar verhuizing naar het buitenland, en meer in het bijzonder vóór de geboorte van haar kinderen, hoe dan ook geen verzekeringsplichtige werkzaamheid heeft uitgeoefend in de Bondsrepubliek Duitsland, maar aldaar vóór de geboorte van haar kinderen alleen pensioenrechtelijk in aanmerking te nemen tijdvakken van onderwijs (zogenaamde tijdvakken van toerekening) heeft voltooid. Na de geboorte heeft zij aanvankelijk jarenlang in het geheel niet gewerkt. Desalniettemin zou kunnen worden beargumenteerd dat ook in het onderhavige geval moet worden uitgegaan van het bestaan van een voldoende band tussen de tijdvakken van opvoeding en de tijdvakken van verzekering.



- 20 Vóór een dergelijke band pleit dat verzoeksters beroepsverleden zich vrijwel uitsluitend in de Bondsrepubliek Duitsland heeft afgespeeld. Verzoekster heeft uitsluitend in Duitsland onderwijs gevolgd en aldaar met succes een opleiding tot door de staat erkend pedagoog voltooid. Overeenkomstige tijdvakken van toerekening wegens de (beroeps)opleiding zijn ook in haar pensioenverzekeringsoverzicht opgenomen. Het in 1978/79 doorlopen praktijkjaar had door verzoekster normaal gesproken tegen betaling en derhalve verzekeringsplichtig moeten worden verricht. Dat zij haar werk (toevallig) onbetaald en derhalve niet verzekeringsplichtig heeft verricht, had te maken met het feit dat er in die periode voor toekomstige pedagogen op de opleidingslocatie meer sollicitanten dan beschikbare formatieplaatsen waren. In Nederland heeft verzoekster geen betrekking gevonden, omdat zij niet beschikte over de aldaar vereiste opleiding. In Duitsland mislukte haar opname in het arbeidsproces omdat zij voor arbeidsbemiddeling werd verwezen naar het land van haar woonplaats (Nederland). Ook verzoeksters verdere leven speelde zich hoofdzakelijk af binnen het kader van het Duitse rechtsstelsel, de Duitse economie en het Duitse socialezekerheidsstelsel. Haar kinderen zijn in Duitsland naar school geweest, zodat onvermijdelijk een deel van de kinderopvoeding ook in Duitsland heeft plaatsgevonden. Haar echtgenoot heeft voor en na de geboorte van de gemeenschappelijke kinderen uitsluitend in Duitsland verzekeringsplichtige werkzaamheden verricht. Verzoekster heeft in Nederland op geen enkel moment een verzekeringsplichtige werkzaamheid, al dan niet in loondienst, uitgeoefend. Daarentegen heeft zij van september 1993 tot augustus 1995 wel in Duitsland een niet-verzekeringsplichtige werkzaamheid als zelfstandige uitgeoefend. Van april 1999 tot oktober 2012 heeft zij in Duitsland, in loondienst, een niet-verzekeringsplichtige werkzaamheid van geringe omvang uitgeoefend en vanaf oktober 2012 een werkzaamheid in loondienst. De verwijzende rechter gaat er niet aan voorbij dat verzoekster – anders dan in de genoemde, eerder door het Hof beslechte gevallen – niet slechts tijdelijk is verhuisd naar een andere lidstaat, maar daar duurzaam heeft gewoond. De verwijzende rechter acht dat verschil echter niet relevant. Veeleer is doorslaggevend dat uit verzoeksters beroepsverleden blijkt dat zij uitsluitend was geïntegreerd in het arbeids- respectievelijk beroepsleven van de Bondsrepubliek Duitsland. Wanneer de tijdvakken van kinderopvoeding en wegens kinderopvoeding in aanmerking te nemen tijdvakken enkel niet in aanmerking zouden worden genomen omdat verzoekster woonachtig was op Nederlands grondgebied, op een paar honderd meter van de grens van de stad Aken, respectievelijk de Duitse landgrens, zou dat volgens de verwijzende rechter niet verenigbaar zijn met het in artikel 21 VWEU gewaarborgde recht van vrij verkeer voor burgers van de Unie.
- 21 Volgens de verwijzende rechter zijn er goede redenen om aan te nemen dat het door verzoekster vóór de geboorte van haar kinderen doorlopen praktijkjaar – welke werkzaamheid zij alleen om toevallige redenen onbetaald, derhalve niet-verzekeringsplichtig heeft verricht – en de na de geboorte van de kinderen niet in loondienst uitgeoefende niet-verzekeringsplichtige werkzaamheid respectievelijk de door verweerder in aanmerking genomen niet-verzekeringsplichtige werkzaamheid van geringe omvang in loondienst vanaf 1999, volstaan om aan te

tonen dat er sprake is van een voldoende band met het Duitse stelsel van pensioenverzekering. Van dubbeltelling van overeenkomstige tijdvakken van wonen in Nederland en tijdvakken van kinderopvoeding in Duitsland (zie daartoe ook punt 12 van de overwegingen van verordening nr. 883/2004, volgens welk een samenloop van prestaties van dezelfde aard tijdens hetzelfde tijdvak, moet worden voorkomen) is geen sprake. Wanneer naar Duits pensioenrecht tijdvakken van kinderopvoeding in aanmerking worden genomen, wordt het ouderdomspensioen van verzoekster in Nederland immers overeenkomstig verminderd.